

Власенко Ю. Л.,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри екологічного права

Навчально-наукового інституту права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ORCID: 0000-0002-7494-2960

ESG ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ТА КЛІМАТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ: ПРАВОВИЙ ТА ФІНАНСОВИЙ ВИМІР

ESG AS A TOOL OF MODERN ENVIRONMENTAL AND CLIMATE POLICY: LEGAL AND FINANCIAL DIMENSION

У статті досліджено правову природу ESG як інструменту сучасної екологічної та кліматичної політики, а також його трансформацію з добровільного корпоративного стандарту у важливий регуляторний механізм, що впливає на доступ до фінансових ресурсів і визначає інвестиційні пріоритети. Метою роботи є визначення правової природи ESG, його місця у системі міжнародного екологічного права та права Європейського Союзу, а також аналіз впливу ESG-стандартів на екологічну політику та доступ до фінансових ресурсів. У статті розглянуто еволюцію ESG від добровільних корпоративних принципів до елементу квазірегуляторного механізму, який фактично виконує нормативну функцію у глобальних фінансових ринках. Досліджено взаємозв'язок ESG із правом сталого фінансування ЄС, зокрема з таксономією ЄС та вимогами до нефінансової звітності. Встановлено, що ESG має гібридну правову природу, поєднуючи елементи м'якого права, ринкового саморегулювання та обов'язкових нормативних стандартів. Особливу увагу приділено проблемі включення оборонних і ядерних проєктів до ESG-портфелів, що створює суперечності з базовими принципами міжнародного екологічного права. Обґрунтовано, що легітимізація інвестицій у потенційно небезпечні види діяльності під маркою ESG може призвести до розмивання екологічної складової цього інструменту та зниження довіри до нього з боку інвесторів і суспільства. Проаналізовано стан впровадження ESG в Україні та встановлено, що відсутність національної таксономії та гармонізованої системи ESG-звітності створює регуляторні ризики та обмежує можливості залучення міжнародного капіталу. Запропоновано напрями вдосконалення нормативного регулювання, зокрема створення спеціальних категорій ESG-маркування, розробку міжнародних стандартів екологічно небезпечного інвестування та посилення ролі міжнародних організацій у моніторингу екологічних ризиків. Зроблено висновок, що ESG поступово трансформується у важливий інструмент правового та фінансового регулювання екологічної політики, а його ефективність залежить від узгодженості міжнародних і національних стандартів.

Ключові слова: ESG, сталий розвиток, екологічна політика, міжнародне екологічне право, кліматична політика, стале фінансування, екологічна безпека.

The article examines the legal nature of ESG as a tool of modern environmental and climate policy, as well as its transformation from a voluntary corporate standard into an important regulatory mechanism that affects access to financial resources and determines investment priorities. The aim of the work is to determine the legal nature of ESG, its place in the system of international environmental law and the law of the European Union, as well as to analyze the impact of ESG standards on environmental policy and access to financial resources. The article examines the evolution of ESG from voluntary corporate principles to an element of a quasi-regulatory mechanism that actually performs a regulatory function in global financial markets. The relationship between ESG and EU sustainable finance law, in particular with the EU taxonomy and non-financial reporting requirements, is investigated. It is established that ESG has a hybrid legal nature, combining elements of soft law, market self-regulation and mandatory regulatory standards. Particular attention is paid to the problem of including defense and nuclear projects in ESG portfolios, which creates contradictions with the basic principles of international environmental law. It is substantiated that the legitimization of investments in potentially dangerous activities under the ESG label can lead to the erosion of the environmental component of this instrument and a decrease in trust in it by investors and society. The state of ESG implementation in Ukraine is analyzed and it is established that the lack of a national taxonomy and a harmonized ESG reporting system creates regulatory risks and limits the possibilities of attracting international capital. Directions for improving regulatory regulation are proposed, in particular, the creation of special categories of ESG labeling, the development of international standards for environmentally dangerous investment, and the strengthening of the role of international organizations in monitoring environmental risks. It is concluded that ESG is gradually transforming into an important tool for legal and financial regulation of environmental policy, and its effectiveness depends on the consistency of international and national standards.

Key words: ESG, sustainable development, environmental policy, international environmental law, climate policy, sustainable financing, environmental security.

Постановка проблеми. Поглиблення кліматичної кризи, війна в Україні, зростання техногенних ризиків та посилення міжнародних екологічних зобов'язань держав зумовили активне впровадження фінансових механізмів у систему екологічної та кліматичної політики. Одним із ключових інструментів такого підходу стала концепція ESG, яка поєднує екологічні, соціальні та управлінські критерії у процесі прийняття інвестиційних рішень. У праві Європейського Союзу ESG-підходи інституціоналізуються через систему нормативних актів у сфері сталого фінансування, зокрема Регламент про таксономію, Регламент про розкриття інформації у сфері сталого фінансування та Директиву щодо корпоративної звітності зі сталого розвитку.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Окремі аспекти взаємодії екологічного права та фінансових механізмів сталого розвитку досліджувалися у працях Балюк Г., Гетьмана А., Краснової М., Ковальчук Т., Костицького В., Малишевої Н., а також у роботах зарубіжних учених Захар А., Маєр Б., Віньюалес Дж. Е.. Разом із тим, значна частина наявних досліджень зосереджена переважно на економічних, фінансових або управлінських аспектах ESG. Так, В. Горбач досліджує механізми зелених облігацій та роль ESG-інвестицій у процесах декарбонізації. І. Краснова та Р. Лещенко аналізують управління ESG-ризиками у корпоративному кредитуванні, підкреслюючи їх значення для стабільності фінансових установ. О. Щербакова розглядає глобальні тенденції кліматичного фінансування та їхній вплив на економічну політику держав. У роботах О. Заячківської, О. Котика та Ю. Федорчука досліджуються перспективи впровадження ESG-інвестицій у страховому секторі України. Проблеми нормативної координації та фрагментації регулювання ESG на глобальному рівні аналізуються у статті А. Воронцової, Є. Агафонової та С. Білан, де обґрунтовується необхідність уніфікації підходів до відповідального інвестування. Питання впровадження європейської таксономії в українське правове поле досліджує І. Мамаєв, який підкреслює її значення для прозорості ринку та інтеграції України до системи сталого фінансування ЄС.

Водночас комплексний правовий аналіз ESG як інструменту екологічної політики, з урахуванням міжнародно-правових принципів та сучасних викликів, залишається недостатньо розробленим, зокрема його співвідношення з принципами міжнародного екологічного права, а також правові ризики включення екологічно небезпечних видів діяльності, зокрема ядерних або оборонних проєктів, до системи сталого фінансування залишаються недостатньо дослідженими.

Отже, метою статті є дослідження ESG як інструменту сучасної екологічної політики у контексті міжнародного та європейського екологічного права,

а також визначення правових ризиків і перспектив його застосування. Для досягнення поставленої мети окреслені такі завдання як: визначити правову природу ESG з позицій міжнародного екологічного права; проаналізувати нормативну основу сталого фінансування в ЄС; оцінити вплив ESG-механізмів на формування екологічної політики; виявити правові ризики включення екологічно небезпечних видів діяльності до системи сталого фінансування; визначити напрями гармонізації національного законодавства України з європейськими стандартами ESG.

Виклад основного матеріалу. Сучасне світове розуміння ESG (англ. environmental, social, governance - "довкілля", "соціальна сфера", "управління") як набору принципів управління, спрямованих на залучення компаній до вирішення екологічних, соціальних та управлінських викликів, вийшло далеко за межі корпоративного комплаєнсу (відповідності вимогам) та перетворилося на систему міжнародних стандартів, що формує нову архітектуру екологічного та кліматичного регулювання. У XXI столітті ESG-фактори стали одним із головних механізмів перерозподілу капіталу в напрямі сталого розвитку, формуючи принципово нову модель прийняття рішень у приватному секторі, державному управлінні та глобальних фінансових інститутах. Їхній вплив на розвиток кліматичної політики й екологічних регуляторних підходів постійно зростає, а трансформація ESG стала одним із визначальних процесів сучасного міжнародного права.

Особливо яскраво ця роль проявляється в умовах війни Росії проти України, яка спричинила переосмислення механізмів забезпечення екологічної безпеки, кліматичної стійкості та обороноздатності демократичних держав. Дослідники підкреслюють, що саме війна стала каталізатором зміни уявлень про те, які інвестиції можуть вважатися «сталими», а які — несумісними з екологічними та кліматичними зобов'язаннями [6]. Така ревізія глобальних правил ESG створює складний контекст для України, яка одночасно здійснює воєнні дії та масштабну оборону, відбудову та імплементацію міжнародних кліматичних стандартів та адаптації свого законодавства до законодавства ЄС.

Наразі еволюція ESG демонструє, що дана концепція перестає бути виключно добровільною корпоративною практикою і поступово набуває ознак нормативного режиму. У багатьох юрисдикціях принципи ESG інтегруються в обов'язкову звітність, фінансове регулювання та державну кліматичну політику. Таким чином, ESG де-факто стає частиною міжнародної архітектури екологічного управління, де приватні інвестиційні рішення впливають на досягнення глобальних кліматичних цілей. Це означає, що фінансовий сектор поступово перетворюється на один із ключових суб'єктів реалізації міжнародного екологічного права.

Якщо раніше основними акторами були держави, то тепер транснаціональні інвестори, фонди та банки відіграють роль регуляторів через механізми ринкової дисципліни. Інвестиції стають інструментом екологічної політики, а ESG — формою приватного правозастосування кліматичних норм. Отже, у сучасній доктрині міжнародного екологічного права ESG розглядається не лише як корпоративний стандарт, а як нова форма нормативного впливу приватного капіталу на глобальну екологічну політику. На відміну від класичних міждержавних договорів, ESG функціонує через фінансові стимули, репутаційні механізми та вимоги до розкриття інформації, що фактично створює альтернативну систему регулювання. ESG-фактори стають дедалі важливішими критеріями при прийнятті інвестиційних рішень та оцінці ризиків, фактично впливаючи на поведінку компаній і формуючи вимоги до їхньої екологічної та соціальної діяльності [13, с. 451]. Інвестори, фонди та банки виступають як суб'єкти контролю за екологічною поведінкою компаній, а доступ до капіталу стає формою санкції або заохочення.

ESG у сучасній міжнародній практиці виконує подвійну функцію. По-перше, це механізм екологічної відповідальності бізнесу, що включає вимірювання та зменшення вуглецевого сліду, управління природними ресурсами, адаптацію до змін клімату, впровадження низьковуглецевих технологій та дотримання стандартів корпоративної прозорості. Це безпосередньо пов'язано з виконанням Україною Паризької угоди, Угоди про асоціацію з ЄС та Національно визначеного внеску (НВВ), які визначають пріоритети декарбонізації та сталості розвитку. Імплементация ESG в Україні є інструментом забезпечення відповідності європейським вимогам CSRD, SFDR та таксономії сталих інвестицій, що є умовою інтеграції в єдиний ринок та отримання фінансової підтримки ЄС [1].

По-друге, ESG виконує роль фінансового фільтра: міжнародні банки розвитку, донори та інституційні інвестори надають підтримку переважно тим проектам, що відповідають принципам сталого розвитку. Це визначає доступ українських підприємств до фондів реконструкції, зокрема ЄБРР, ЄІБ, Світового банку [19, с. 320–336]. В умовах післявоєнної відбудови це стає критично важливим, адже обсяг фінансування напряму пов'язаний з якістю екологічної та кліматичної політики держави. У цьому сенсі ESG виступає механізмом реалізації принципів міжнародного екологічного права, передусім принципу сталого розвитку та принципу запобігання значній шкоді довкіллю. Так, екологічна відповідальність держав і приватних акторів дедалі частіше реалізується через економічні та фінансові інструменти, а не виключно через класичні міжнародні договори.

Разом із тим, у наукових працях наголошується, що правова природа ESG залишається неоднозначною.

З одного боку, він не є джерелом міжнародного права у класичному розумінні, а з іншого — має реальний регуляторний вплив, оскільки визначає доступ до капіталу та інвестицій. Саме ця гібридність створює як потенціал, так і ризики для екологічної політики. Також, на думку В.В. Долгєрта, найбільш ефективною моделлю впровадження ESG є поєднання елементів державного регулювання та саморегулювання. [12, с. 263].

Наразі особливо гостро суперечності ESG проявляються у сфері ядерної енергетики та оборонної промисловості. Повномасштабна війна в Україні радикально змінила сприйняття ризиків у глобальній інвестиційній спільноті. Інвестори почали інтерпретувати сталість не лише через екологічні показники, але й через призму геополітичної стабільності та безпеки. Це призвело до розширення ESG-критеріїв, у яких оборонна промисловість почала розглядатися як фактор суспільної стійкості.

Зокрема, країни НАТО та ЄС переглянули свої оборонні бюджети, збільшили замовлення зброї, а інвестори почали сприймати оборонну індустрію як елемент захисту стабільності. У цій логіці безпека розглядається як невід'ємний елемент сталого розвитку. Таким чином виникає парадокс: інвестування у зброю масового знищення починає інтерпретуватися як “етичне”, якщо воно спрямоване на захист демократичних держав. Інвестиції стимулюють розвиток виробництва, а у випадку ядерної зброї цей розвиток означає збільшення кількості ядерних матеріалів, спорудження нових інфраструктур, зростання ризику аварій. Усі ці фактори вочевидь несумісні з принципами сталого розвитку.

Як зазначається у доповіді Стокгольмського міжнародного інституту дослідження проблем миру, військова інфраструктура та пов'язані з нею галузі мають значний, але недостатньо досліджений негативний вплив на довкілля, включно з викидами, забрудненням ґрунтів і води. [7, с. 19]. Попри це, після 2022 року низка європейських інституцій фактично допустила включення ядерної енергетики до переліку сталих видів діяльності за певних умов. Це рішення викликало значну критику в наукових колах. Так, як зазначається у дослідженні Energy for Sustainable Development присвяченій аналізу Європейської таксономії, зазначається, що класифікація ядерної енергетики як сталої діяльності є політичним компромісом, а не результатом суворого екологічного аналізу [3].

З позицій міжнародного екологічного права така легітимізація викликає сумніви, оскільки ядерна діяльність пов'язана з довгостроковими та транскордонними екологічними ризиками. Як зазначається у Конвенції Еспо, держави зобов'язані запобігати діяльності, що може мати значний негативний транскордонний вплив на довкілля. Однак включення ядерних проектів до ESG-портфелів фактично ігнорує цю вимогу.

Дані Bloomberg свідчать, що після 2022 року кількість ESG-фондів у Європі, які інвестують у компанії ядерного сектору, зросла більш ніж на 50% [1]. Близько половини зареєстрованих ESG-акційних фондів у Європі мають прямі або опосередковані інвестиції в компанії, пов'язані з виробництвом або логістикою ядерних озброєнь. Такий зсув демонструє, що категорія “етичних інвестицій” поступово адаптується до воєнної реальності. Аналітичні центри ЄС, зокрема Bruegel, зазначають, що чинні норми сталого фінансування ЄС не містять загальної заборони на інвестиції в оборонну галузь: обмеження стосуються лише виробників заборонених видів озброєння — протипіхотних мін, касетних боеприпасів, хімічної чи біологічної зброї [1]. Водночас виробництво «традиційних» озброєнь або ядерної інфраструктури не має формальної заборони. Деякі європейські фондові оператори, серед них Allianz Global Investors, оголосили про перегляд політик виключення і повернення оборонних компаній у переліки дозволених активів [4].

Ця тенденція створює низку суперечностей з міжнародними принципами кліматичної політики та екологічного права. Зокрема, ядерна промисловість має надвисокий екологічний ризик по всьому циклу виробництва, оборонне виробництво має значний вуглецевий слід, а інвестиції у ВПК під маркою ESG створюють ризик «зеленого камуфляжу», коли екологічно шкідливі проекти видаються сталими [10, с. 11]. Визнання ядерних компаній як сумісних із ESG створює системну проблему довіри. Якщо інвестори бачать, що ESG-фонди підтримують виробників зброї масового знищення, це підриває саму легітимність концепції сталого інвестування. Така ситуація може призвести до девальвації ESG як нормативного стандарту і перетворення його на маркетингову категорію. Аналітики Bloomberg Intelligence попереджають про суттєві репутаційні ризики для інвесторів [2]. Дослідження понад 1500 ESG-фондів із сукупними активами понад 1,5 трильйона доларів показало, що 9% із них володіють акціями компаній, виключених норвезьким суверенним фондом добробуту через участь у ядерній зброї. Це створює прецедент розмивання стандартів етичного інвестування [2].

Міжнародне екологічне право закріплює принципи запобігання шкоді, “забруднювач платить”, відповідальності за транскордонні ризики та обов'язку держав враховувати екологічні наслідки своєї діяльності. У резолюціях ООН, документах UNEP та у міжнародних договорах (зокрема, (ENMOD) Конвенція про заборону військового або будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище, прийнята ООН у 1976 році, Договір про нерозповсюдження ядерної зброї, Договір про заборону ядерних випробувань) зафіксовано, що ядерні вибухи та виробництво ядерних матеріалів несуть

значну загрозу для глобальної екологічної безпеки. Отже, з точки зору міжнародного екологічного права, включення ядерної індустрії до ESG-портфелів суперечить принципу недопущення значної транскордонної шкоди довікллю. Ядерна діяльність пов'язана з довготривалими екологічними ризиками, які не можуть бути компенсовані економічною вигодою або аргументами безпеки.

Експерти підкреслюють, що легітимізація ядерних інвестицій під маркою ESG створює небезпечний прецедент: фінансові інструменти, покликані зменшувати екологічну шкоду, можуть почати підтримувати діяльність із потенційно катастрофічними наслідками [15, с. 109].

Це суперечить логіці кліматичного права, яке виходить із пріоритету довгострокової екологічної безпеки. Тому у сучасних умовах у висновку постає фундаментальне питання: що важливіше — глобальна безпека чи екологічна безпека? Ядерна зброя одночасно є стримувальним фактором і джерелом екологічної загрози. Проте міжнародне екологічне право поки що не має адекватного механізму для врегулювання фінансової відповідальності у сфері ядерних озброєнь.

Європейський Союз створив найбільш цілісну та формалізовану правову базу у сфері сталого фінансування для регулювання питань ESG, що по суті спрямована на узгодження фінансових потоків із цілями сталого розвитку та декарбонізації економіки. Одним із центральних елементів цієї системи є Європейська таксономія сталих видів діяльності, яка, відповідно до Регламенту (ЄС) 2020/852 (далі — Таксономія ЄС) встановлює юридично обов'язкові критерії для віднесення економічної діяльності до категорії екологічно сталих [18].

Європейська Комісія прямо зазначає, що метою таксономії є запобігання грінвошингу та спрямування інвестицій у види діяльності, які реально сприяють досягненню кліматичних цілей ЄС [15, с. 110]. Тому даний Регламент (ЄС) 2020/852, має на меті створення спільної «мови» для інвесторів і підприємств, що дозволяє уникати інформативної асиметрії та обмежувати практики удаваної екологічності (англ. - greenwashing) — штучного завищення екологічної репутації без реальних змін у діяльності [18]. У наукових дослідженнях підкреслюється, що саме юридична обов'язковість критеріїв є ключовою відмінністю таксономії від попередніх добровільних ESG-ініціатив [15, с. 114].

Таксономія ЄС визначає набір чітких технічних тестів і критеріїв, які економічні види діяльності повинні відповідати по кожному із шести визначених екологічних об'єктів (наприклад, пом'якшення зміни клімату, адаптація, збереження водних ресурсів тощо), щоб бути класифікованими як сталий внесок у досягнення кліматичних та екологічних цілей ЄС [18]. Ця класифікація є невід'ємною частиною

системи сталого фінансування, оскільки вона інтегрується у вимоги щодо звітності й розкриття інформації, що накладаються на корпорації та фінансові установи в ЄС [15, с. 112].

Важливу роль у цій системі відіграє Директива (ЄС) 2022/2464 Європейського Парламенту та Ради від 14 грудня 2022 року про корпоративну звітність зі сталого розвитку (Corporate Sustainability Reporting Directive, CSRD), (далі - Директива CSRD) [11]. Директива CSRD розширює сферу застосування попередньої Директиви про нефінансову звітність, включаючи значно більшу кількість підприємств, які зобов'язані звітувати про сталий розвиток, і впроваджує принцип «подвійної суттєвості», тобто оцінювати не тільки вплив компанії на довкілля та соціальну сферу, а й те, як ESG-ризиків впливають на саму компанію як економічного агента [2]. Як зазначають аналітики PwC, CSRD перетворює сталу звітність з інструменту репутації на юридичний обов'язок [5]. У межах правового регулювання встановлюється обов'язок для широкого кола компаній розкривати інформацію про свою діяльність у контексті сталого розвитку та ESG-факторів. Директива CSRD розширює сферу застосування попередньої Директиви про нефінансову звітність, включаючи значно більшу кількість підприємств, а також закріплює принцип подвійної суттєвості — тобто принцип оцінювати не тільки вплив компанії на довкілля та соціальну сферу, а й те, як ESG-ризиків впливають на саму компанію як економічного агента. Отже, європейські стандарти звітності зі сталого розвитку ESRS, які деталізують вимоги Директиви CSRD, охоплюють екологічні, соціальні та управлінські дані, що повинні бути оприлюднені компаніями для забезпечення повного та порівняльного ESG-звітного поля.

Ще одним ключовим елементом є Регламент (ЄС) 2019/2088 Європейського Парламенту та Ради від 27 листопада 2019 року про розкриття інформації, пов'язаної зі сталим розвитком, у секторі фінансових послуг (Sustainable Finance Disclosure Regulation, SFDR), (далі – Регламент SFDR) — регламент, що зобов'язує фінансові установи розкривати екологічні та соціальні аспекти своїх інвестиційних портфелів, включно з методологіями оцінювання ESG-ризиків та впливів [17]. Регламент SFDR вводить стандартизовану систему класифікації фінансових продуктів, яка має на меті надати інвесторам кращу орієнтацію щодо ступеня сталості продуктів та зменшити ризики маніпуляцій ESG-твердженнями.

Інтеграція Таксономії ЄС, Директиви CSRD та Регламенту SFDR формує єдину систему сталого фінансування ЄС, де кожен компонент підсилює інший: таксономія визначає, що є «сталим», CSRD зобов'язує оприлюднювати дані про результати діяльності у сталому контексті, а SFDR — розкривати інформацію інвесторам щодо сталості фінансових

продуктів і ризиків. У науковій літературі зазначається, що без такої інтегрованої нормативної бази ринок стикається із фрагментарними підходами, що знижує ефективність політики сталого фінансування та створює правову невизначеність для інвесторів [15, с. 114]. Водночас наукові дослідження й практичні звіти демонструють, що навіть у межах ЄС окремі інструменти, зокрема SFDR, потребують удосконалення через складність вимог і недостатню сприйнятливості як інвесторів, так і ринку загалом, що ускладнює процес подальшої гармонізації, спрощення та підвищення прозорості механізмів сталого фінансування.

Для України імплементація стандартів сталого фінансування ЄС є не лише елементом екологічної політики, а й необхідною умовою європейської інтеграції. У контексті післявоєнної відбудови саме ESG-критерії визначатимуть доступ до міжнародних фінансових ресурсів, зокрема кліматичних фондів та програм ЄС. Відсутність національної таксономії або чіткої ESG-звітної бази обмежує можливості залучення капіталу та створює значні регуляторні й юридичні ризики для українських компаній, які прагнуть працювати на ринку ЄС або залучати міжнародні інвестиції [15, с.112].

Для України дані суперечності мають особливу актуальність, адже держава потребує модернізації та підтримки оборонного сектору, але водночас зобов'язана дотримуватися міжнародних кліматичних норм та демонструвати вибір на користь декарбонізації. Тому для України ESG має не лише інвестиційне, але й правове значення. Післявоєнна реконструкція неможлива без залучення міжнародного фінансування, яке дедалі жорсткіше прив'язується до кліматичних критеріїв. Донори очікують, що відбудова буде відповідати принципам декарбонізації, прозорості та екологічної відповідальності. Це означає, що ESG може стати механізмом антикорупційного контролю, правової модернізації та структурної перебудови економіки. Інтеграція ESG у державну політику дозволяє поєднати реконструкцію з переходом до низьковуглецевої моделі розвитку.

В Україні імплементація ESG відбувається у специфічних умовах — під час активної війни та інтеграції у європейський правовий простір. Попри значні виклики, Україна демонструє поступ у напрямі впровадження стандартів ESG: НБУ та Мінекономіки розробляють стандарти нефінансової звітності, українські підприємства впроваджують перші ESG-стратегії, приватний сектор інтегрує підходи сталого управління ризиками, а зростає попит на «зелені» фінансові інструменти, зокрема зелені облигації [14, с. 3]. Водночас відсутність спеціального закону про ESG стримує розвиток внутрішнього ринку сталих інвестицій та ускладнює входження українського бізнесу на ринки ЄС [10, с. 11]. Існуюча нормативна база є фрагментарною, а вимоги щодо

нефінансової звітності поки що не охоплюють усіх секторів. Українські експерти наголошують на необхідності створення єдиного нормативного акту, який інтегрував би вимоги ESG до фінансового сектору, корпоративного управління та державної звітності. Фрагментарність чинної бази стримує розвиток сталих інвестицій і ускладнює гармонізацію з європейським правом.

Україна зобов'язалася до 2030 року скоротити викиди парникових газів на 65% у порівнянні з рівнем 1990 року та досягти кліматичної нейтральності до 2060 року [16]. Однак війна значно ускладнила виконання цих зобов'язань. В умовах ESG виникають структурні суперечності: оборонна промисловість — енергоємна і вуглецево-інтенсивна; післявоєнна відбудова потребує великих обсягів цементу, сталі та енергії, що тимчасово збільшить викиди; міжнародні донори вимагають суворого дотримання кліматичних стандартів у всіх проєктах відбудови; прагнення України включити оборонні підприємства в «зелені» інвестиційні програми суперечить європейським принципам сталості [19, с. 320–336]. Таким чином, реалізація кліматичної політики України перебуває між вимогами міжнародних зобов'язань та потребами виживання й модернізації держави.

ESG має стати фундаментом післявоєнної відбудови України, забезпечуючи прозорість потоків фінансування, запобігання корупції, екологічну відповідальність реконструкційних проєктів, відповідність проєктів міжнародним кліматичним зобов'язанням, створення конкурентоспроможної економіки, орієнтованої на інновації та декарбонізацію [14, с. 4]. Україна має унікальне вікно можливостей — створити власну модель ESG, яка відповідатиме європейським стандартам, але враховуватиме національні особливості, військові й післявоєнні реалії. У цьому контексті ключовим завданням стає розроблення спеціального закону про ESG, інтеграція кліматичних критеріїв у всі політики відбудови та суворий контроль за фінансуванням оборонних проєктів, щоб уникнути спотворення принципів сталого розвитку.

Трансформація ESG у світі та в Україні засвідчує, що цей інструмент став не просто частиною корпоративної культури, а центральним елементом міжнародного кліматичного та екологічного регулювання. Війна Росії проти України актуалізувала його значення у сферах безпеки, розвитку суспільної стійкості та забезпечення прозорості відбудови. Водночас глобальна тенденція включення оборонних активів до ESG-портфелів створює ризики суперечності з міжнародними кліматичними зобов'язаннями. Подальша еволюція ESG залежить від здатності міжнародної спільноти встановити чіткі межі між інвестиціями у сталий розвиток і фінансуванням секторів із високими екологічними ризиками. Регулятори можуть запровадити спеціальні маркування

ризиків для оборонних компаній або повну заборону на інвестиції у виробників зброї масового знищення. Інвестори дедалі частіше використовують механізми активного управління, впливаючи на політику компаній через голосування, вимоги прозорості та екологічні стандарти.

Для України ключовим завданням стає створення національної ESG-моделі, яка забезпечить відповідність Паризькій угоді та європейським кліматичним стандартам, унеможливить фінансування екологічно шкідливих оборонних проєктів, забезпечить прозорість післявоєнної реконструкції та сприятиме модернізації економіки й інтеграції до єдиного європейського ринку.

У контексті викладених у статті теоретичних і практичних проблем доцільно сформулювати низку пропозицій, спрямованих на вдосконалення правового та інституційного забезпечення ESG-підходу у сфері екологічно чутливих інвестицій. По-перше, видається обґрунтованим створення спеціальної категорії ESG-маркування, яка б передбачала чітке виключення інвестицій у діяльність, пов'язану зі зброєю масового знищення. Такий підхід сприятиме формуванню більш послідовної та етично узгодженої системи сталого фінансування. По-друге, актуальною є розробка на міжнародному рівні стандартів так званого «екологічно небезпечного інвестування», які б охоплювали, зокрема, інвестиції у ядерні проєкти. Наявність таких стандартів дозволила б забезпечити уніфікований підхід до оцінки екологічних ризиків і підвищити передбачуваність для інвесторів та регуляторів.

Наразі важливим напрямом вбачається і підвищення рівня прозорості оборонних компаній у частині розкриття інформації про екологічні ризики, пов'язані з виробництвом матеріалів та технологій. Це сприятиме зменшенню інформаційної асиметрії на ринку та посиленню екологічної відповідальності корпоративного сектору. Зокрема, доцільним видається посилення ролі міжнародних організацій, зокрема Організації Об'єднаних Націй, Міжнародного агентства з атомної енергії (МАГАТЕ) та Програми ООН з навколишнього середовища (UNEP), у моніторингу екологічних наслідків інвестицій у ядерну індустрію. Такий інституційний підхід дозволить забезпечити більш комплексний і координований контроль за потенційно небезпечними видами діяльності.

Висновки. Узагальнюючи викладене, слід зазначити, що концепція ESG у сучасному правовому полі трансформується з інструменту корпоративної екологічної відповідальності у важливий механізм реалізації екологічної та кліматичної політики. У правовому вимірі ESG набуває ознак гібридного регуляторного інструменту, який поєднує елементи «м'якого права» з реальним впливом на доступ до інвестиційних ресурсів. З позиції міжнародного

екологічного права поширення ESG-стандартів сприяє імплементації принципів сталого розвитку, запобігання шкоді довкіллю та інтеграції екологічних міркувань у процес економічного планування. Водночас включення до ESG-портфелів окремих видів діяльності з підвищеним екологічним ризиком, зокрема ядерних або оборонних проєктів, створює нормативні суперечності та може призводити до розмивання базових принципів екологічного права.

Для України розвиток правового регулювання ESG має стратегічне значення у контексті доступу до міжнародного фінансування, післявоєнного відновлення та

європейської інтеграції. Проте відсутність гармонізованої національної таксономії та системи ESG-звітності підвищує регуляторні ризики і обмежує інвестиційні можливості. Отже, подальший розвиток ESG як інструменту екологічної політики має ґрунтуватися на узгодженні фінансових механізмів із принципами міжнародного екологічного права, гармонізації національного законодавства з правом ЄС та формуванні чітких стандартів оцінки екологічних ризиків інвестицій. Це дозволить забезпечити екологічну безпеку, підвищити довіру інвесторів і посилити ефективність сучасної кліматичної політики.

Список використаних джерел:

1. Algebris, Bruegel. How to Improve the European Union's Sustainable Finance Framework. Policy Brief, 2025. URL: <https://www.bruegel.org/policy-brief/how-improve-european-unions-sustainable-finance-framework> (дата звернення: 22.11.2025).
2. Bloomberg News. Allianz Global Investors to Drop Weapons Ban for Some ESG Funds. 31.03.2025. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2025-03-31/allianz-global-investors-to-drop-weapons-ban-for-some-esg-funds> (дата звернення: 12.11.2025).
3. Is nuclear energy really sustainable? A critical analysis on the example of the Polish energy transition plan // *Energy for Sustainable Development*. 2024. Vol. 78. Article 101376. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.esd.2024.101376>.
4. Merler S. Sustainability Rules Are Not a Block on EU Defence Financing, but Reputational Fears // *Bruegel Analysis*. 17.03.2025. URL: https://www.bruegel.org/sites/default/files/2025-05/sustainability-rules-are-not-a-block-on-eu-defence-financing%2C-but-reputational-fears-are-10742_0.pdf (дата звернення: 5.12.2025).
5. PwC. 2022 - The Growth Opportunity of the Century. Are you ready for the ESG change?: European Sustainable Finance Series. Luxembourg: PwC Luxembourg, 2022. URL: <https://www.pwc.lu/en/sustainable-finance/esg-report-the-growth-opportunity-of-the-century.html> (дата звернення: 14.12.2025).
6. Schwartzkopff F., White N., Cohen C. Nuclear Weapon Manufacturers Tap ESG Billions as War Sets Agenda // *Bloomberg*. 24.08.2025. URL: <https://www.bloomberg.com/news/features/2025-08-24/nuclear-weapon-manufacturers-tap-esg-billions-as-war-sets-agenda> (дата звернення: 17.12.2025).
7. Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI). SIPRI Yearbook 2022. Stockholm: SIPRI, 2022. https://www.sipri.org/yearbook/2022?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 15.12.2025).
8. YouControl. Що таке ESG та чому це важливо для українського бізнесу. YouControl, 2025. URL: <https://youcontrol.com.ua/topics/shcho-take-esg-ta-chomu-tse-vazhlyvo-dlia-ukrayinsko-ho-biznesu/> (дата звернення: 21.12.2025).
9. Воронцова А., Агафонова Є., Білян С. Напрями координації нормативного регулювання відповідального (ESG) інвестування у світі: фрагментація чи уніфікація? // *Economics and Law*. 2024. Т. 70, № 3. С. 91–100. DOI: <https://doi.org/10.15407/econlaw.2023.03.091>.
10. аГорбач В. В. Фінансові інструменти декарбонізації: механізми зелених облігацій та ESG-інвестицій // *Економіка та суспільство*. 2025. Вип. 75. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025_75_33.
11. Директива (ЄС) 2022/2464 Європейського Парламенту та Ради від 14 грудня 2022 р. про внесення змін до Регламенту (ЄС) № 537/2014, Директив 2004/109/ЄС, 2006/43/ЄС та 2013/34/ЄС щодо корпоративної звітності зі сталого розвитку (Text with EEA relevance) // *Official Journal of the European Union*. 16.12.2022. L 322. P. 15–80.
12. Долгерт В. В. Окремі аспекти правового забезпечення ESG-стратегії на підприємстві // *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 5. С. 260–265. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.05.42>.
13. Заячківська О., Котик О., Федорчук Ю. ESG-орієнтовані інвестиції у страховій сфері: виклики та перспективи для України // *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*, 344(4), 450-455. <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-344-4-63>.
14. Краснова І., Лещенко Р. Управління ESG ризиками у корпоративному кредитуванні // *Modeling the Development of the Economic Systems*. 2025. № 3. С. 208–217. DOI: https://doi.org/10.31891/mdes/2025_17_28.
15. Мамаєв І. Таксономія ЄС як інструмент сталого фінансування: перспективи впровадження в Україні // *Право та інновації*. 2025. С. 108–116. DOI: [https://doi.org/10.37772/2518-1718-2025-4\(52\)-14](https://doi.org/10.37772/2518-1718-2025-4(52)-14).
16. Міністерство енергетики України. Національний план з енергетики та клімату України (до 2030 року). Київ, 2020. URL: <https://me.gov.ua/download/8c2d13af-bd66-43d1-a13a-20c1c7d652a0/file.pdf> (дата звернення: 17.11.2025).
17. Регламент (ЄС) 2019/2088 Європейського Парламенту та Ради від 27 листопада 2019 р. про розкриття інформації, пов'язаної зі сталим розвитком у секторі фінансових послуг (Text with EEA relevance) // *Official Journal of the European Union*. 09.12.2019. L 317. P. 1–16.
18. Регламент (ЄС) 2020/852 Європейського Парламенту та Ради від 18 червня 2020 р. про встановлення юридично обов'язкових критеріїв для віднесення економічної діяльності до категорії екологічно сталих. // *Official Journal of the European Union* L 198, 22.06.2020, pp. 13–43.
19. Шербакова О. Світове кліматичне фінансування // *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2025. Т. 2, № 61. С. 320–336. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptr.2.61.2025.4725>.

Дата першого надходження статті до видання: 10.11.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 12.12.2025

Дата публікації (оприлюднення) статті: 31.12.2025